

ДУБІНІН ЮРІЙ СЕРГІЙОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
науковий співробітник науково-дослідної частини

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗВО І НАУКОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

З прийняттям Верховною Радою України 1 липня 2014 року нового Закону України «Про вищу освіту» № 1556-VII та 26 листопада 2015 року Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» № 848-VIII і набранням чинності зазначеними актами суттєво змінилося правове регулювання освітньої і наукової діяльності, принципи побудови відносин між закладами вищої освіти, науковими установами та Міністерством освіти і науки України. Безумовно модернізація законодавчого забезпечення сфери наукової і науково-технічної діяльності має як позитивні, так і проблемні моменти, в тому числі зміни механізму отримання фінансування.

Як зазначає Міністр освіти і науки України «у 2016 році вся університетська наука коштувала загальному фонду бюджету близько 15 мільйонів євро — це показники фінансування одного провінційного європейського університету» [1]. Про таке фінансування наукової діяльності закладам вищої освіти в Україні залишається поки тільки сподіватись. Отже, на сучасному етапі перед закладами вищої освіти та науковими установами стоїть низка проблем з пошуку джерел фінансування та отримання грантового фінансування від національних і міжнародних установ для проведення досліджень і забезпечення іншої статутної діяльності.

Інтеграція наукових установ і закладів вищої освіти України в Європейський науковий (або дослідницький) простір (*англ. European Research Area*) і систему науково-дослідних програм інтеграції наукових ресурсів в Європейському Союзі відбувається не достатньо активно для успішного отримання коштів від іноземних, та (або) міжнародних організацій і покриття потреб у фінансуванні.

Починаючи з 2017 року Постановою Кабінет Міністрів України від 19.07.2017 № 540 «Про затвердження Порядку проведення державної атестації наукових установ» визначено механізм проведення державної атестації наукової (науково-дослідної, науково-технологічної, науково-технічної, науково-практичної) установи з метою визначення ефективності її діяльності. Разом з тим темпи проведення атестації доволі повільні і очікується, що до 2020 року атестацію пройдуть не менш як 550 (80%) закладів вищої освіти та наукових установ [2].

Також розвиток науки і технологій забезпечуватиметься конкурсним фінансуванням проектів наукових досліджень через Національний фонд досліджень України. Державна бюджетна установа, Національний фонд досліджень України, у процесі створення, а його утворення передбачено Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» і основною функцією якого є грантова підтримка виконання наукових досліджень і розробок, розвиток матеріально-технічної бази наукових досліджень і розробок високого рівня, організація та проведення конференцій, симпозіумів та інших комунікативних заходів, стажування наукових працівників, у тому числі за кордоном, популяризація науки. Крім того на виконання зазначеного Закону створено Національну раду України з питань розвитку науки і технологій [3]. Створення такої ради як постійно діючого консультативно-дорадчого органу при Кабінеті Міністрів України надає можливість забезпечити ефективну взаємодію представників наукової громадськості, органів виконавчої влади та реального сектора економіки. Разом з тим, варто зазначити, що на жаль до складу Наукового та Адміністративного комітетів, що мають однаковий кількісний склад – 24 особи, не увійшло жодного представника юридичних наук, а отже, яким чином забезпечуватиметься ефективна взаємодія у формуванні та реалізації єдиної державної політики у сфері гуманітарних наук, і юридичних наук зокрема, залишається не зрозумілим.

Отже, на сучасному етапі поширеним способом отримання фінансування для вищезазначених установ є участь у конкурсних відборах проектів наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, які проводяться Міністерством освіти і науки України. На сьогоднішній день Міністерство освіти і науки України забезпечує організацію, проведення та фінансування за кошти Державного бюджету України наступних конкурсів проектів наукових робіт та науково-технічних (експериментальних) розробок за кодом програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету 2201040:

1) проектів наукових робіт та науково-технічних (експериментальних) розробок молодих вчених – конкурс оголошується щорічно наказом Міністерства освіти і науки України та відбувається відповідно до вимог та у порядку, визначеному наказом Міністерства освіти і науки України від 14.12.2015 № 1287 «Про затвердження Положення про проведення Міністерством освіти і науки України Конкурсу проектів наукових робіт та науково-технічних (експериментальних) розробок молодих вчених, які працюють (навчаються) у вищих навчальних закладах та наукових установах, що належать до сфери управління Міністерства, подальше виконання цих робіт і розробок за рахунок коштів загального фонду державного бюджету та управління ними» тощо;

2) проектів фундаментальних наукових досліджень, прикладних наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розро-

бок – конкурс оголошується щорічно наказами Міністерства освіти і науки України та відбувається відповідно до вимог та у порядку визначеному постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1084 «Про затвердження Порядку формування і виконання замовлення на проведення фундаментальних наукових досліджень, прикладних наукових досліджень та виконання науково-технічних (експериментальних) розробок за рахунок коштів державного бюджету», Положення про проведення конкурсного відбору Міністерством освіти і науки України наукових проектів, які виконуються підвідомчими вищими навчальними закладами III-IV рівнів акредитації та науковими установами Міністерства за рахунок коштів загального фонду державного бюджету, затвердженого наказом Міністерством освіти і науки України від 01.06.2006 № 423 тощо.

Вищезазначеними нормативно-правовими актами визначається процедура проведення конкурсного відбору проектів наукових досліджень, строки, форма проектів наукових досліджень, порядок подання документів та інші питання проведення конкурсного відбору. Згідно з п. 2.6. Положення про проведення конкурсного відбору Міністерством освіти і науки України наукових проектів, які виконуються підвідомчими вищими навчальними закладами III-IV рівнів акредитації та науковими установами Міністерства за рахунок коштів загального фонду державного бюджету та п. 6 Положення про проведення Міністерством освіти і науки України Конкурсу проектів наукових робіт та науково-технічних (експериментальних) розробок молодих вчених, конкурс проводиться щорічно в два етапи, а строки проведення етапів визначаються наказом Міністерства освіти і науки України про оголошення Конкурсу:

- внутрішній конкурс проектів, який проводиться у закладі вищої освіти та науковій установі відповідним наказом керівника установи;
- передання проектів до відповідального підрозділу Міністерства освіти і науки України для організації та здійснення наукової та науково-технічної експертизи проектів, формування висновків за результатами експертних оцінок тощо.

Але існуючий порядок проведення конкурсного відбору проектів наукових досліджень не є досконалим. Зкладам вищої освіти та науковим установам доступна інформація щодо набраних балів поданих проектів наукових досліджень, але експертні висновки кожного проекту доступні тільки авторам проектів. Варто зазначити, що критерії оцінювання поданих проектів, механізми визначення переможців та переваги одних проектів над іншими наразі залишаються не зрозумілими.

Важливо відмітити, що форма експертних висновків є однаковою для всіх секцій проектів наукових досліджень, що не сприяє врахуванню специфіки різних галузей науки і техніки. Крім того оцінюванню експертом підлягає не тільки актуальність, методологія дослідження і

практична цінність, а фінансове обґрунтування витрат для виконання проекту з відповідними планово-фінансовими розрахунками і показниками що виходить за наукову спеціальність і кваліфікацію вченого-експерта. Наразі відсутня затверджена єдина методика оцінювання проектів – всі зазначені обставини призводять до негативних тенденцій при відборі проектів наукових досліджень для фінансування.

Так, наказом Міністерства освіти і науки України № 590 від 12 квітня 2017 року «Про проведення конкурсного відбору проектів наукових досліджень і розробок» та Положенням про проведення конкурсного відбору Міністерством освіти і науки України наукових проектів, які виконуються підвідомчими вищими навчальними закладами III-IV рівнів акредитації та науковими установами Міністерства за рахунок коштів загального фонду державного бюджету порядок подання апеляції (клопотання про перегляд результатів) на результати експертизи, підстави та строки розгляду зазначених документів не визначено. Разом з тим, п. 3 наказу Міністерства освіти і науки України від 31.07.2017 р. № 1104 «Про затвердження експертних оцінок проектів фундаментальних і прикладних досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок» передбачено можливість керівниками навчальних закладів у разі наявності обґрунтованих зауважень щодо експертних оцінок подати клопотання про проведення повторної експертизи зазначених робіт у місячний термін з дати набуття чинності наказу. Але форма і вимоги до подання зауважень на експертну оцінку, строки і порядок проведення повторної експертизи не врегульовано зазначеним наказом.

Таким чином, можна констатувати наразі відсутність дієвого, чіткого та процедурно врегульованого механізму апеляційного оскарження результатів конкурсних відборів проектів наукових досліджень, єдиної методики оцінювання проектів в рамках секцій з врахуванням специфіки різних галузей знань.

Список використаної літератури:

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/pokazhit-meni-novu-model-upravlinnya-ta-finansuvannya-nauki-i-ya-stanu-efektivnim-instrumentom-u-vashih-rukah-volodimir-grojsman-na-pershomu-zasidanni-nacradi-rozvitku-nauki-i-tehnologij>;
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/society/2332327-novi-pravila-atestatsiji-naukovih-ustanov-finansuvannya-vishiv-zalezajtime-vid-jih-efektivnosti.html>;
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 520-р «Про затвердження складу Національної ради з питань розвитку науки і технологій» – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/nacionalna-rada-ukrayini-z-pitan-rozvitku-nauki-i-tehnologij/naukovij-komitet/sklad-naukovogo-komitetu>.